

Kati Lehtinen, Visuaalinen suunnittelija
Työväenmuseo Werstas, www.tyovaenmuseo.fi

Kuvassa Työväenmuseo Werstaan valkoiseksi rapattua julkisivua. Museo sijaitsee historiallisella Finlaysonin tehdasalueella.

IHAN EPÄ
NORMAALIA
helt **ab**normt absolutely **ab**normal

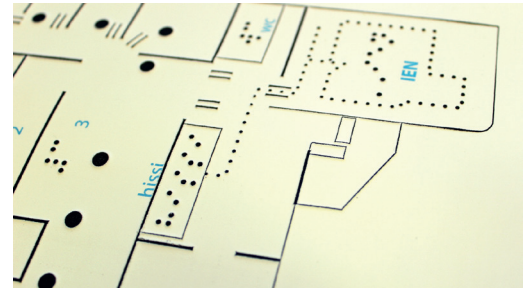
Tavoitteena näyttely, josta tulisi kaikille saavutettava

Vammaisten ihmisten elämäkokemuksiin ja historiaan paneutuva näyttely Ihana epäNormaalialia oli esillä Työväenmuseo Werstaalla 16.9.2011-27.5.2012.

Näyttelyn suunnittelua määrittelivät tietyt odotukset, jotka tekivät suunnitteluvaiheesta haasteellisen. Näyttelystä oli määrä tehdä mahdollisimman saavutettava. Lisäksi oli valittu kohderyhmäksi sekä nuoret että vammaiset.

Miten pystyttäisiin kertomaan vammaisten historiasta voimaannuttavasti? Minkälainen näkökulma herättäisi nuorten kiinnostuksen? Oli löydettävä oikeita esitystapoja ja yritettävä tehdä ilmeestä nuorekas. Oli myös päätetty, että näyttelystä tehdään kiertonäyttely eli sen voi lainata muihin näyttelypaikkoihin. Näyttelystä haluttiin tehdä sellainen, että erilaiset toimintarajoitteet eivät estäisi näyttelyyn tutustumista ja osallistumista.

Saavutettavuus pidettiin mielessä suunnitteluvaiheesta koko ajan. Taktiilinauha, kuohupaperi, kohokartta, kuvailutulkkaus tai taktiiliviittominen olivat minulle ennestään tuntemattomia asioita. Näyttelytyöryhmässä oli jäseniä, joilla on kokemusta saavutettavuuden toteuttamisesta käytännössä. Työryhmän jäsenet pitivät huolen siitä, että eri ryhmien tarpeet tulivat huomioituiksi. Esimerkiksi miten kuurot pitää ottaa huomioon tai miten liikuntaesteiset mahtuvat sähköpyörätuolilla liikkumaan. Kulttuurikaikille.info palvelun sivustolta (kulttuurikaikille.info) löytyi lisäksi ohjeita, joista oli apua.

Kuvassa Werstaan tiloista teetettyä kohokarttaa.

Kuvailutulkkaus

Näyttelyssä on seitsemän kuvailutulkkauspistettä. Kävijä voi kuunnella sanallisen selostuksen siitä, minkälainen tila ympärillä on ja minkälaisia kuvia ja esineitä on esillä.

Koin kuvailutulkkauksen järjestämisen haasteellisena. Mistä löytyisi nopeasti sellainen kuvailutulkki, joka kykenee työskentelemään tiukalla aikataululla ja sopeutumaan omaan tietämättömyyteeni asiasta. Minulla ei ollut käsitystä, miten paljon tietoa kuvailutulkki tarvitsee etukäteen ja miten tarkkoja suunnitelmia minun on annettava hänelle. Kaiken lisäksi aikaa oli todella vähän sen jälkeen, kun saimme päätöksen rahoituksen järjestymisestä. Kuvailutulkiksi valittiin Suvi Hämäläinen. Tunsin helpotusta, kun huomasin, että kuvailutulkkin ammattitaitoon kuuluu työskentely keskeneräisten projektien kimpussa. Suvi kirjoitti tekstin, jota yhdessä tarkasteltiin ja muokattiin ja jonka hän luki tallenteeksi. Kuvailutulkkauksen kanssa samaan äänitteeseen yhdistettiin myös näyttelyn tekstit, jotka voi kuunnella kuvailupisteissä.

Selkokieli

Näyttelyn seinätekstit päätettiin kirjoittaa ja taittaa selkokielellä ja hakea selkotunnusta Selkokeskukselta. Seinäteksteinä ja kuvateksteiksi tulostettavina teksteinä olivat suomi, ruotsi ja englanti. Selkokielinen teksti tar koitti graafikon kannalta onneksi sitä, että tekstiä tulisi olemaan vähän. Toisaalta selkokieli asetti visuaaliselle ilmeelle vaatimuksia. Yhden asian tai ajatuksen tuli pääsääntöisesti olla yhdellä rivillä. Ja rivin tuli olla lyhyt.

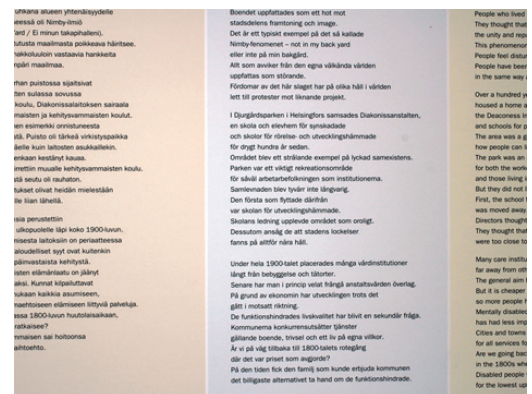
Kuvittelin, että selkotunnus olisi taannut seinätekstien hyvän luettavuuden, kunhan tekstien lähelle pääsee lukemaan. Kävijöiden palaute on ollut kuitenkin opettavaisista. Siitä huolimatta, että tekstit saivat selkokielitunnuksen, teksti on koettu liian pieneksi, hennoksi ja sen vuoksi vaikeaksi lukea. Voimakkaammalla valaistuksella olisi voinut vaikuttaa siihen, että tekstit olisivat saavutettavampia. Etukäteen ajattelin myös, että jos tekstit ovat todella suurella ja vahvalla fontilla, se vaikuttaa koko näyttelyn ilmeeseen ja vie tilaa muulta seinille ripustettavalta materiaaliilta. Näyttelytilan koko oli vain 130 neliötä ja lisäksi oli otettava huomioon esimerkiksi sähköpyörätuolin vaatima liikkumistila. Sähköpyörätuoli muutenkin estää tekstien lukemisen ihan lähelle seinää.

Kuvassa ensimmäinen kuuntelupiste, jossa esitellään näyttelyn kulkua.

Näkövammaisen kävijä löytää kuvailutulkkauspisteet äänen avulla sekä seuraamalla valkoisella kepillään lattiaan kiinnitettyä taktiiliteippiä.

Suomella, ruotsilla ja englannilla on omat taustaväriinsä.

Ripustus ja vitriinit

Tekstien olisi oltava riittävän matalalla, jotta ne voisi vaivattomasti lukea vaikka pyörätuolissa istuen. Joillekin tekstin on oltava paljon korkeammalla, koska kumartuminen ei ole mahdollista tai se tekee lukemisesta vaikeaa. Tavoitteena oli, että kaikkia tekstejä sekä esineitä ja kuvia pääsisi katsomaan läheltä eikä edessä olisi esteitä. Joka kohdassa tämä ei toteutunut.

Vitriinien alla täytyy olla tilaa, jotta pyörätuolillakin pääsee katsomaan vitriinien esineitä riittävän läheltä. Näyttelyn vitriineistä osa on seinille kiinnitettyjä tasoja, joissa on kupu esineen suojana. Ammasteista kertovassa vitriinissä on aukkoja sopivalla katsomiskorkeudella pyörätuolia käyttäville ja hyvä valaistus tekee esineet saavutettaviksi. Korkeaksi tehty vitriiniaukko antaa pitkillekin ihmisille mahdollisuuden tarkastella esineitä yläviistosta ilman kumartelua. Valkoinen tausta näyttelyesineiden takana lisää kontrastia ja esineiden erottuvuutta kunhan valaistuksesta ei koidu häikäisyä.

Viittomakieli

Näyttelyn seinillä olevat tekstit käännettiin viittomakielelle. Jokaisen seinätekstin oheen tuli pieni digitaalinen valokuvakehys, jossa oli teksti viitottuna. Viittomakielen käänös ja tallenteen toteutus tilattiin Mediatoimisto Palolta.

Minut yllätti visuaalisuuden huomioiminen viittomakielisissä videoissa. Kaikki sujui myös todella helposti.

Saa koskea

Museoesineitä suojellaan, eikä niitä saa kosketella varsinkaan paljain käsin. Tähän näyttelyyn joistakin esineistä tehtiin kosketeltavat versiot. Esimerkiksi viittomakielen aakkosten painamiseen käytetty kuvalaatta sai kosketeltavan muodon, kun siitä tehtiin isompi versio Werstaan kuvalaattakoneella. Kosketeltavat kohdat ja esineet merkittiin tunnuksella, jossa oli käden kuva kohokuvana.

Näkövammaisten koulunkäyntiin liittyvät esineet sijoitettiin avattavaan vitriiniin. Niitä oli mahdollista tunnistella oppaan läsnäollessa. Esillä ollutta sotainvalidin mopoa sai koskettaa hanskat kädessä. Kauttaaltaan kosketeltava ympäristö oli interiööri, joka oli tehty nimenomaan koettavaksi muilla aisteilla, kuin näköaistilla.

Kuvassa Kari Lähteenmäki yrittää lukea liian pientä tekstiä. Edessä oleva koroke hankaloittaa lähelle pääsemistä.

Kuvassa yhteiskunnallisen aktiivisuuden seinä.

Viittomakielen tulkilla on yllään mustaa ja punaista, tausta on valkoinen.

Vaivaistalon ruokalistaa pistekirjoituksella.

Pimeä interiööri

Ilman näköaistia koettavaksi suunniteltu pimeä interiööri oli näyttelyn sisälle tehty pieni huone, joka oli sisustettu kuvitteellisen perheen huoneeksi. Huoneessa voi kuunnella 1950-luvun radio-ohjelmaa, jossa Pekka Tiilikainen haastattelee perhettä, jonka molemmat vanhemmat ovat sokeita.

Pimeään tilaan tutustuminen tapahtui tunnustelemalla sekä sokean keppiä apuna käyttäen. Huoneen pimeässä eteisessä oli tarjolla myös kohokartta, joka kertoi esi-
neiden ja kalusteiden sijainnin.

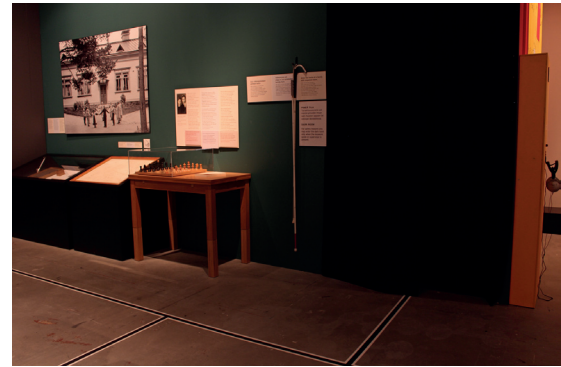
Pimeä interiööri oli kävijöiden mielestä kiinnostava ja mieleenpainuva elämys. Pimeässä tilassa käyminen sai kävijät vapautumaan keskustelemaan ja jakamaan kokemustaan.

Pimeästä interiööristä käytiin etukäteen paljon keskustelua myös näyttelytyöryhmässä. Esimerkiksi turvallisuusseikkoja pohdittiin. Käytännössä valvoja oli aina paikalla, kun kävijä halusi tutustua pimeään tilaan. Valvoja päästi vain muutaman ihmisen kerrallaan sisään ja pystyi auttamaan, jos joku hätäntyi tai muuta yllättävää tapahtui.

Kohti ihannetta

Näyttelyn avauduttua minulle alkoi valjeta, että moni ohje hyvin toimivista ratkaisuista ei ollutkaan koko totuus, niin kuin aluksi olin luullut. Minun oli kuitenkin alussa tartuttava kaikkiin ohjeisiin ja pidettävä niitä to-
tena, koska omaa kokemusta vammaisuudesta ei ollut.

Tämän kokemuksen jälkeen ajattelen, että saavutettavuuden kannalta ihanteellinen näyttely olisi sellainen, jossa kävijä voisi itse tai avustajan kanssa virittää katsomis- tai koskettamisetäisyyden. Esineet olisivat sähköllä liikuteltavilla tasoilla. Valoja voisi muunnella haluamukseen. Äänien voimakkuutta voisi säätää sopivaksi. Joku olisi avannut kukkaron nyörit siten, että mitä vain voitaisiin toteuttaa. Silloin nykypäivän huipputeknologia ja vammaisuuden historia kohtaisivat ihanteellisen saavutettavalla tavalla.

Pimeän interiöörin sisäänkäynti.

Näyttelyyn tutustui monta kymmentä ryhmää. Kuvassa koululaiset istuvat pallojen päällä ja jotkut ovat juuri käyneet pimeässä interiöörissä.

Kuvassa taustalla olevan "Valitusseinän" ja sarjakuvapöydän tekijöitä Karjalohjan työkeskuksesta. Kuva Riikka Romppanen.